

Ženske v dialogu pred in za kamero

PETRA METERC

V filmu **Delphine in Carole, uporni muzi** (Delphine et Carole, insoumuses, 2019) režiserke Callisto McNulty vidimo posnetek Delphine Seyrig, ki jo voditeljica televizijske oddaje sprašuje, kaj ji pomeni feminizem. Seyrig ji odgovori, da je zanjo feminizem komunikacija z drugimi ženskami: poslušanje drugih žensk in izražanje sebe drugim ženskam. Spet v drugem intervjuju pojasni, da se je sama leta 1969, ko je spremljala boj žensk v Ameriki, zavedla, da tudi v Parizu obstajajo podobne skupine žensk, se napotila mednje, jih poslušala, se z njimi družila in bila globoko ganjena, ker so se lahko pogovarjale o temah, ki so bile sicer običajno označene za sramotne, trivialne, v njihovih pogovorih pa so postale plemenite.

V obeh dokumentarcih, ki smo ju lahko videli na letošnjem festivalu Mesto žensk, tako v že omenjenem *Delphine in Carole, uporni muzi* kot tudi v **Zgodbi o Calamity Jane in Delphine Seyrig** (Calamity Jane & Delphine Seyrig: A Story, 2020) režiserke Babette Mangolte, gre pravzaprav za prikaz zgoraj zapisanega – za multitudo upornih in srčnih dialogov žensk pred in za kamero; za *hommage* prijateljstvu, ki se je spletlo med Delphine Seyrig in dvema, morda manj prepoznavnima, a izjemnima feminističnima glasovoma filmskega sveta, ustvarjalkama Carole Roussopoulos in Babette Mangolte, za zgodovinenje ženskih zgodb ter za sestrsko dokončanje projektov, ki jih ustvarjalke v času svojega življenja niso uspele uresničiti.

Delphine X Carole

Calisto McNulty, mlada francoska režiserka, je omenjeni film posvetila svoji babici – Carole Roussopoulos ter za izhodišče vzela projekt, ki se ga je slednja lotila pred svojo smrtjo leta 2009. Snovala je namreč film, posvečen Delphine Seyrig, ki bi bil sestavljen zgolj iz arhivskih posnetkov, McNulty pa se

je odločila, da fokus projekta preusmeri v prijateljstvo med njeno babico in Delphine ter v njuno prepletano filmsko-aktivistično delovanje, kar ji je omogočilo portretiranje obeh.

Roussopoulos je s filmskim ustvarjanjem začela s pojavitvijo nove tehnologije. Leta 1967 je Sony na trg lansiral prvo videokamero – Portapak, ki jo je Roussopoulos leta 1969 kupila le nekaj ur zatem, ko je bila kot štiriindvajsetletna novinarica odpuščena iz francoskega Voguea. Po naključju je tistega dne srečala dramatika Jeana Geneta, ki jo je prepričal, naj svojo odpravnino vloži v nakup kamere. Tako je kupila drugo tovrstno kamero v Franciji, prva je domnevno šla v roke Godardu. Kmalu je začela snemati politične dokumentarce in na delavnicah učila kamero uporabljati še druge ženske, s čimer je postala ena od vodilnih filmark-aktivistk tistega obdobja, ki so izkoristile radikalni potencial videa.

Uporaba videa je bila zaradi cenovne dostopnosti in priročnosti namreč ključnega pomena za kopico družbenih gibanj, ki so ga vzela za svojega, saj je omogočal kar se da neposredno izrekanje običajnih ljudi, ki niso imeli mesta na televiziji, v novicah. Roussopoulos ga v enem od intervjujev v filmu opiše tudi kot medij brez zgodovine, medij, ki ga moški še niso kolonizirali, in zatrdi, da je kot takšen izjemnega pomena prav za feministično gibanje. V teku svoje kariere je posnela okrog 150 dokumentarcev.

Že preden je začela ustvarjati skupaj z Delphine Seyrig, je z možem Paulom Roussopoulosom, grškim političnim prebežnikom in slikarjem, organizirala manjšo videoskupino z imenom Video Out. Med drugim je leta 1970 posnela dokumentarec **Jean Genet o Angeli Davis** (Genet parle d'Angela Davis) o znameniti afroameriški aktivistki, pa film **F.H.A.R** (Front Homosexuel d'Action Révolutionnaire, 1971), ki je dokumentiral prvo parado za pravice gejev v Parizu

BODI LEPA IN UTIJNI! (1976)

med tradicionalno prvomajsko parado. Omenjeno aktivistično gibanje, Front Homosexuel d'Action Révolutionnaire, je snemala tudi med njihovimi zgodovinskimi srečanja na oddelku za filozofijo Univerze Vincennes, pri čemer je beležila njihove diskusije in izmenjave mnenj. Znana je bila tudi po svoji protikolonialni aktivistični držji. V času t. i. črnega septembra, konflikta med jordanskim kraljem Huseinom in Palestinskim osvobodilnim gibanjem, je posnela dokumentarec o palestinskem begunskem taborišču v Jordaniji **Hussein, le Néron d'Aman** (1970) in v Alžiru vodila videodelavnice za pripadnike Črnih panterjev.

Ene od njenih delavnic v Parizu se je udeležila tudi Delphine Seyrig, in čeprav je slednja med drugimi prisotnimi vzbujala strahospoštovanje, saj so jo udeleženke poznale kot zvezdo filmov velikih režiserskih imen, je Roussopoulos ni poznala, to pa dokumentarec *Delphine in Carole, uporni muzi* navaja tudi kot enega od razlogov za takojšen povsem sproščen in enakovreden odnos, ki se je prelevil v njuno

dolgo ustvarjalno sodelovanje v kolektivu Uporne muze (Les Insoumuses). Svoje delo sta skupaj posvečali raznovrstnim bojem žensk, snemali sta boj za delavske pravice prostitutk v Lyonsu, delavk v tovarni Lip, takrat še ilegalno opravljanje splava v Delphininem stanovanju, raznovrstne protestne akcije in srečanja ženskega gibanja.

McNulty v svojem dokumentarcu združuje odlomke iz njenih filmov, iz različnih TV-intervjujev z Delphine Seyrig, iz njenih filmskih vlog ter intervjujev, ki jih je leta 2008 s Carole Roussopoulos posnela Héléne Fleckinger. McNulty filmskemu kolažu pusti, da spregovori sam zase, saj uspe z montažo in izmenjavanjem izjav umetniško-aktivistične dvojice s posnetki iz njenih filmov ustvariti dialoški portret njunega ustvarjalnega odnosa, hkrati pa nudi edinstven vpogled v feministično gibanje 70. let ter povezave slednjega s filmskim ustvarjanjem. Tako se film sprehodi vse od aktivističnih akcij in njunega komentiranja vpletenosti vanje, prek tega, kako se je politično spajalo z njunim osebnim doživljanjem lastnega dela in časa, v katerem sta ustvarjali, pa do vsega, kar sta se druga od druge v tem času naučili.

Film Carole Roussopoulos z izbranimi odlomki iz njenih filmskih del in njenim pripovedovanjem o delu predstavi kot režiserko, ki se je izučila v umetnosti poslušanja drugih, ne da bi v glasove, ki jih je beležila, želela posegati, s čimer je gledalce lahko neposredno soočala s političnimi temami in jih ni poskušala podrežati lastnemu pogledu. Seyrig je na drugi strani naslikana kot igralka, ki prek vključenosti v aktivizem začne tudi sama premišljevat svojo pozicijo znotraj filmskega sveta in se aktivno odločati za vloge, ki ne podlegajo stereotipom in moškemu pogledu. Kljub temu da so zaradi aktivizma mnogi režiserji začeli zavračati delo z njo, je ravno v tistem obdobju z glavno vlogo mame samohranilke in občasne prostitutke v **Jeanne Dielman, 23, Quai du Commerce, 1080 Bruxelles** (1975) skupaj z režiserko Chantal Akerman začrtala nove standarde feminističnega filma. V dokumentarcu tudi sama spregovori o tem, zakaj je bilo delo z ženskimi režiserkami zanjo nekaj povsem novega.

Dvojica se je med drugim skupaj odpravila tudi čez lužo, kjer sta v Hollywoodu posneli film **Bodi lepa in utihni!** (*Sois belle et tais-toi!*, 1976), ki je še kako aktualen tudi danes v luči gibanja #jastudi, saj se nekatere stvari niso prav dosti spremenile. V njem igralka, kot so Jane Fonda, Ellen Burstyn in druge, spregovorijo o izkušnjah z velikimi studii iz ženske perspektive.

Skupaj sta leta 1982 ustanovili tudi Avdiovizualni center Simone de Beauvoir, ki je bil prvi tovrstni filmski arhiv,

posvečen ženski zgodovini. Roussopoulos je ustvarjala vse do svoje smrti leta 2009, poleg filmskega dela pa se je posvečala tudi restavriranju arhivov in pred uničenjem rešila velik del videogradiv iz obdobja 70. in 80. let. Leta 2000 je na filmska platna prišel tudi njen dokumentarec o zgodovini ženskega gibanja **Vstanite! Zgodovina gibanja za osvoboditev žensk** (Debout ! Une histoire du mouvement de libération des femmes, 1970-1980), ki so ga dolgo prikazovali po vsem svetu.

Delphine X Babette

Čeprav je film *Zgodba o Calamity Jane in Delphine Seyrig* režiserke Babette Mangolte v prvi vrsti nadaljevanje projekta o Calamity Jane, neustrašni ženski legendi Divjega zahoda, ki ga je z raziskovanjem v ZDA začela Seyrig, in gre hkrati za portret Delphine kot feministke ter kot režiserke v nastajanju, je ključno dejstvo, da je projekt uresničila njena sodelavka in prijateljica Mangolte, s katero sta se spoznali na snemanju *Jeanne Dielman, 23, Quai du Commerce, 1080 Bruxelles* Chantal Akerman, kjer je prva igrala, druga pa bila v vlogi direktorice fotografije.

Čeprav igranega filma o Calamity Jane, kakršnega si je Seyrig zamislila, do svoje prezgodnje smrti ni uspela uresničiti, jo je Mangolte spremljala in snemala že na njenem raziskovanju teme v ZDA, ko je o junakinji razpravljala z ženskami v Deadwoodu, ki so bile tako ali drugače povezane z njeno zgodbo. Prav iz teh posnetkov je Mangolte lahko ustvarila svoj dokumentarec in tako zapolnila vrzel nedokončanega – s poklonom Delphine, pa tudi s feminističnim razumevanjem zgodbe Calamity Jane.

Babette Mangolte, ki se v dokumentarcu pojavi zgolj na začetku filma, na arhivskih posnetkih pa je za kamero, je tudi sama pionirka v filmskem svetu. V Parizu je leta 1966 dokončala študij kinematografije na École Nationale, kasneje pa se je zaradi razočaranja nad francoskim filmskim svetom, kjer so prevladovali moški, in v želji po sodelovanju z različnimi avantgardnimi ustvarjalci tistega časa preselila v New York. Kot direktorica fotografije je bila ena od redkih žensk v tem poklicu v tistem obdobju, zaradi česar je pogosto svoje znanje na snemanjih predajala tudi drugim članicam filmske ekipe.

V svoji karieri je delovala kot direktorica fotografije in režiserka. Poleg že omenjene filmske fotografije za *Jeanne Dielman, 23 quai du Commerce, 1080 Bruxelles* je s Chantal Akerman posnela tudi **News from Home** (1977), med drugim je sodelovala tudi z Jonasom Mekasom in Sally Potter. Kot režiserka je znana po svojem eksperimentalnem delu,

največ svojega ustvarjanja je posvetila plesalcem in drugim performativnim umetnikom; tako je denimo posnela tudi dokumentarec o Marini Abramović **Seven Easy Pieces by Marina Abramović** (2007).

V *Zgodbi o Calamity Jane in Delphine Seyrig* se je Mangolte oprla na omenjene posnetke raziskovanja Delphine Seyrig, kjer slednja obiskuje različne ženske iz Deadwooda, jih sprašuje o Calamity Jane ter o njeni hčeri in z njimi izmenjuje mnenje o zloglasni junakinji, vendar pa dokumentarec deluje na več ravneh.

Mangolte nam v svojem portretu razkriva Delphine kot feministko, ki jo je knjiga *Pisma Calamity Jane hčeri* (Shameless Hussy Press, 1976), v kateri so zbrana domnevna Janina nikdar odposlana pisma hčeri, navdušila do te mere, da je želela pripoved kot refleksijo feminizma in materinstva prenesti na filmska platna. Hkrati jo portretira kot igralko v procesu lastne reinvencije, ki s svojim režiserskim prvencem, v katerem bi zaigrala tudi glavno vlogo, dela pogumen korak naprej v svoji karieri.

Delphine Seyrig torej opazujemo v dveh vzporednih vlogah. Do neke mere performativno, iz igralske perspektive, naseli vlogo režiserke-raziskovalke v nastajanju, obenem pa prek pripovedovanja svojih intervjuvank poskuša kar se da natančno izgraditi karakter ženske z Divjega zahoda, ki je zavoljo svobodnejšega življenja živela kot moški, ter se vanjo vživeti kot nekdo, ki je bil poprej vaju povečini vlog uglajenih žensk iz višjega sloja.

Še ena plat dokumentarca je tista, o kateri smo spregovorili že v uvodu članka – v filmu opazujemo žensko, ki poslušajo pripovedovanje drugih žensk, pa čeprav jih ločuje morje kulturnih razlik, kar mestoma deluje prizrčno humorno, z njimi izmenjuje svoja mnenja in poskuša kar se da natančno zapolniti manjkajoče delčke zgodbe o Calamity Jane, ki jih zgodovinopisje ni nikoli dodobra raziskalo.

Filma Callisto McNulty in Babette Mangolte poleg specifičnih tem, s katerimi se ukvarjata, in žensk, ki jih postavljata v ospredje, kot filmska izdelka širše delujeta v odnosu do brisanja zgodovine, pa naj gre za zgodovino ženskega gibanja v Franciji ali junakinj Divjega zahoda v Ameriki, obenem pa na piedestal postavljata ženske umetnice, ki v kanonizirano filmsko zgodovino niso bile vpisane v meri, kot bi si jo zaslužile. In kdo drug bi takšna dokumentarca lahko posnel, če ne prav ženski ustvarjalci?

Naj žive dialogi žensk, z ženskami, o ženskah!